

**КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія суспільних дисциплін і правознавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

**Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи**

О.Б. Жильцов

« 07 » 09 2015 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРАВА

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань 0304 Право

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність 5.03040101 Правознавство

(шифр і назва спеціальності)

Київ – 2015 рік

Робоча програма з дисципліни «Основи римського права» для студентів галузі знань 0304 Право, спеціальності 5.03040101 Правознавство. «25» серпня 2015 року - 19 с.

Розробники: Служинська І.М., викладач циклової комісії суспільних дисциплін і правознавства Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка

Робоча програма затверджена на засіданні циклової комісії викладачів суспільних дисциплін і правознавства

Протокол від «25» серпня 2015 року № 1

Голова циклової комісії викладачів суспільних дисциплін і правознавства

_____ (Бурдіна Н.К.)
«25» серпня 2015 року

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом, структура типова

Заступник директора
з навчальної роботи _____ (Дем'яненко С.І.)

Заступник директора
з навчально-методичної роботи _____ (Гейхман З.Л.)

Схвалено методичною радою Університетського коледжу

Протокол від «31» серпня 2015 року № 1

«31» серпня 2015 року № 1

Голова

_____ (Братко М.В.)

(Братко М.В.)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
<p>Кількість кредитів – 2</p> <p>Модулів – 2</p> <p>Змістових модулів – 2</p> <p>Загальна кількість годин – 72</p> <p>Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2</p>	<p style="text-align: center;">Галузь знань 0304 Право</p> <p style="text-align: center;">Спеціальність 5.03040101 Правознавство</p> <p style="text-align: center;">Освітньо-кваліфікаційний рівень: молодший спеціаліст</p>	<p>Вибіркова</p> <p>Рік підготовки: 2</p> <p>Семестр: 3</p> <p>Аудиторні заняття: 40 години, з них:</p> <p>Лекції (теоретична підготовка): 16 годин</p> <p>Семінарські заняття: 12 годин</p> <p>Індивідуальні заняття: 8 год.</p> <p>Модульний контроль: 4 год.</p> <p>Самостійна робота: 32 год.</p> <p>Вид контролю: <u>залік</u></p>

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни: формування правового мислення, професійного праворозуміння та правової культури майбутнього юриста шляхом засвоєння норм правової спадщини Давнього Риму.

Основні завдання дисципліни «Основи римського права» полягають у:

систематичному, глибокому та всебічному оволодінні студентами теоретичних знань римського приватного права, історії становлення та розвитку окремих правових інститутів цивілістики, оволодінні студентами римською юридичною термінологією та засвоєнні основних інститутів та норм римського цивільного права;

засвоєнні вітчизняного та зарубіжного досвіду, застосуванні цивільно-правових норм в реальному житті;

вивченню основних проблем подальшого вдосконалення законодавства в умовах реформування політичної та правової системи України;

опануванні сучасних підходів до права як до міри свободи та справедливості.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути наступних предметних **компетенцій**:

1. Знання основних інститутів римського цивільного права, його джерел та ключових понять, здатність їх називати та пояснювати.
2. Готовність використання латинської юридичної термінології.
3. Здатність скласти перелік та проаналізувати основні джерела римського приватного права.
4. Готовність розв'язувати різноманітні конкретні юридичні казуси, використовуючи норми римського права.
5. Здатність розкривати та тлумачити норми римського приватного права.
6. Вміння працювати з джерелами римського цивільного права.
7. Готовність творчого використання юридичних конструкцій, запозичених з римського приватного права
8. Здатність оцінювати сучасне цивільне право, сімейне право та практику застосування його положень з точки зору цінностей римської юриспруденції
9. Визначати види та форми рецепції римського приватного права у сучасному цивільному праві.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ІСТОРІЯ ТА РЕЦЕПЦІЇ РИМСЬКОГО ПРАВА

Лекція 1. Вступ. Предмет і система ОРЦП (2 год.)

Вступ. Предмет курсу "Основи римського приватного права". Етапи розвитку римського приватного права та їхня характеристика. Критерії поділу римського права на приватне і публічне. Основні системи римського приватного права: jus civile, jus gentium, jus praetorium та їхня характеристика. Рецепція римського приватного права та його роль у розвитку права наступних суспільних формацій. Значення вивчення римського приватного права.

Лекція 2. Джерела римського права (2 год.)

Пізнання джерел римського приватного права. Форми права у Римській державі. Звичай, звичаєве право. Закон. Імператорські конституції та їх види. Преторський едикт та його кодифікація. Форми діяльності римських юристів. Кодифікація Юстиніана та її значення.

Семінар 1. Джерела Римського права (2 год.)

Лекція 3. Суб'єкти цивільних правовідносин. Сімейне право (2 год.)

Поняття особи (суб'єкта права) в римському приватному праві. Правоздатність і дієздатність. Їх види. Чинники, які впливають на зміну правоздатності та дієздатності. Поділ людей в Римі та їхнє правове становище. Опіка та піклування. Поняття юридичної особи (universitas). Виникнення та припинення юридичної особи. Види юридичних осіб.

Поняття сім'ї. Агнатичне і когнатичне споріднення. Лінії та ступені споріднення. Види шлюбу в Римі. Конкубінат. Умови та порядок укладення шлюбу. Способи припинення шлюбу. Особисті та майнові відносини між подружжям у шлюбі. Батьківська влада та її припинення. Узаконення та усиновлення. Взаємовідносини батьків і дітей (особисті та майнові).

Семінар 2. Сімейне право. Особисті та майнові відносини в сім'ї (2 год.)

Лекція 4. Позови (2 год.)

Досудові способи захисту порушених прав. Стадії римського цивільного процесу. Види процесу: легісакційний, формулярний, екстраординарний. Судочинство (судді і суди) в Римі. Представники в суді. Виконання судового рішення. Особливі засоби преторського захисту порушених прав. Поняття та види позовів. Позовна давність. Поняття, переривання та зупинення строку позовної давності.

Досудові способи захисту порушених прав. Стадії римського цивільного процесу. Види процесу: легісакційний, формулярний, екстраординарний. Судочинство (судді і суди) в Римі. Представники в суді. Виконання судового рішення. Особливі засоби преторського захисту порушених прав. Поняття та види позовів. Позовна давність. Поняття, переривання та зупинення строку позовної давності.

Семінар 3. Позови. Судочинство (судді і суди) в Римі (2 год.)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. РЕЧОВЕ ТА ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО

Лекція 6. Речі та їх класифікація. Право власності (2 год.)

Поділ майнових прав на речеві і зобов'язальні. Поняття та класифікація речей у римському приватному праві. Поняття та види плодів. Поняття володіння. Розмежування володіння і держання. Corpus possessionis та animus possessionis. Види володіння. Захист володіння. Похідні володільці.

Поняття права власності. Власність і володіння. Обмеження права власності. Види права власності. Поняття преторської (бонітарної) власності. Способи набуття права власності. Поняття права спільної власності. Повноваження співвласників. Позови, якими захищалося право власності та їхня характеристика. Поняття та види прав на чужі речі. Поняття та види сервітутів. Емфітевзис та суперфіцій. Поняття та види застави.

Лекція 7. Zobов'язальне право (2 год.)

Поняття і підстави виникнення зобов'язання. Види зобов'язань. Сторони в зобов'язанні. Заміна сторін. Виконання зобов'язання. Наслідки невиконання зобов'язання. Засоби забезпечення виконання зобов'язання. Поняття і види вини. Відповідальність за чужу вину. Поняття шкоди в римському праві. Zobов'язання ніби з договору, з делікту та ніби з делікту.

Семінар 4. Право власності. Zobов'язальне право. Поняття і види вини (2 год.)

Лекція 8. Контракт. Договори як види зобов'язань (2 год.)

Поняття договору (контракти і пакти). Структура договору. Класифікація договорів. Порядок укладення договору. Оферта і акцепт. Сіналагматичний договір. Умови дійсності договору в римському праві. Випадки визнання договору недійсним. Укладення договорів за допомогою представника.

Семінар 5. Договори як види зобов'язань (2 год.)

Лекція 9. Позадоговорні зобов'язання. Спадкове право (2 год.)

Римська система контрактів. Відмінності між контрактами і пактами. Поняття та види пактів. Безіменні контракти і причина їхньої появи у римському праві. Особливості та види вербальних і літеральних договорів. Реальні договори. Відмінність між договорами позики і позички. Відмінність між договорами поклажі і позички. Особливості та види консенсуальних договорів. Визначення договору купівлі - продажу. Елементи договору купівлі-продажу. Евікція речі та її юридичні наслідки. Види найму в римському праві. Піднайм: умови і наслідки його застосування. Відмінності між договорами найму особистих послуг та підряду. Відповідальність за ризик випадкової загибелі речі за договором підряду. Особливості договорів доручення і товариства.

Поняття спадкового права. Види і форми спадкування в римському праві. Спадкування за заповітом. Умови дійсності заповіту. Поняття обов'язкової частки. Коло осіб, яким належала ця частка. Спадкування за законом (в квіритському праві, в преторському праві, за імператорським законодавством до Юстиніана, за законодавством Юстиніана). Спадкове представництво. Спадкова трансмісія. Прийняття спадщини. Права і обов'язки спадкоємців. Відповідальність спадкоємця за борги спадкодавця. Спадкова субституція та її види. Легат. Фідеїкоміс.

Семінар 6. Позадовісні зобов'язання. Спадкове право (2 год.)

Навчально-методична карта дисципліни «Основи римського права»

Разом: 72 год., лекції – 16 год., семінарські заняття – 12 год., індивідуальна робота – 8 год.,
самостійна робота – 32 год., підсумковий контроль – 4 год.

Модулі	Змістовий модуль I				Змістовий модуль II			
Назва модуля	Історія та рецепції Римського права				Речове право. Zobов'язальне право			
Лекції	1	2	3	4	6	7	8	9
Дати								
Теми лекцій	Вступ. Предмет і система Основ римського права	Джерела Римського права	Суб'єкти Римського цивільного права. Сімейне право	Позови	Речі та їх класифікація. Право власності	Zобов'язальне право	Контракти. Договори як види zobов'язань	Позадоговірні zobов'язання. Спадкове право
Теми семінарських занять		Семінар 1. Джерела Римського права (2 год.)	Семінар 2. Сімейне право. Особисті та майнові відносини в сім'ї (2 год.)	Семінар 3. Позови. Судочинство (судді і суди) в Римі (2 год.)		Семінар 4. Речі та їх класифікація. Zobов'язальне право (2 год.)	Семінар 5. Контракти. Договори як види zobов'язань (2 год.)	Семінар 6. Позадоговірні zobов'язання. Контракти (2 год.)
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота				Модульна контрольна робота			
Підсумковий контроль	Залік							

4. Структура навчальної дисципліни

Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
	Разом	Аудиторних	Лекцій	Семінарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Модуль I. Історія та рецепції Римського права							
1. Вступ. Предмет і система ОРЦП	2	2	2				
2. Джерела Римського права	14	6	2	2	2	8	
3. Суб'єкти цивільних правовідносин	4	4	2	2			
4. Сімейне право. Позови	16	8	2	2	2	8	2
<i>Разом</i>	36	20	8	6	4	16	2
Модуль II. Речове та зобов'язальне право							
5. Речі та їх класифікація. Право власності	2	2	2				
6. Зобов'язальне право	14	6	2	2	2	8	
7. Контракт. Договори як види зобов'язань	4	4	2	2			
8. Позадовісні зобов'язання. Спадкове право	16	8	2	2	2	8	2
<i>Разом</i>	36	20	8	6	4	16	2
<i>Разом за навчальним планом</i>	72	40	16	12	8	32	4

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Джерела Римського права	2
2	Сімейне право. Особисті та майнові відносини в сім'ї	2
3	Позови. Судочинство (судді і суди) в Римі	2
4	Речі та їх класифікація. Zobов'язальне право	2
5	Контракти. Договори як види zobов'язань	2
6	Позадоговірні zobов'язання. Контракти	2

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Суб'єкти цивільних правовідносин	8
2	Сімейне право. Позови	8
3	Речі і їх класифікація. Право власності	8
4	Контракт. Договори. Позадоговірні zobов'язання	8
	Разом	32 год.

9. Методи контролю

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Основи римського права» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 8.1, табл. 8.2.

Таблиця 8.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

вид роботи	максимальна кількість балів за один вид роботи
1. Відвідування лекцій	1
2. Відвідування семінарів (практичних)	1
3. Виконання завдання для самостійної роботи	5
4. Робота на семінарському занятті (доповідь, виступ, повідомлення, участь в дискусії)	10
5. Індивідуальне дослідне завдання (ІНДЗ)	30
6. Опрацювання фахових джерел	10
7. Написання реферату	15

8. Виконання модульної контрольної роботи	25
9. Виконання тестового контролю (експрес-контролю)	10
10. Творча робота, есе	20

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, доповідь, повідомлення, дискусія.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, звіт, реферат, есе.
- **Комп'ютерного контролю:** тестові програми.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Таблиця 8.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Оцінка за шкалою ECTS	Кількість балів	Оцінка за національною шкалою
A	90-100	5 (відмінно)
B	82-89	4 (добре)
C	75-81	
D	69-74	
E	60-68	3 (задовільно)
FX	35-59	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання
F	1-34	2 (незадовільно) з можливістю повторного прослуховування

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у табл. 8.3.

Таблиця 8.3

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Незадовільно. Студент відтворює менше половини навчального матеріалу навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача; за допомогою викладача виконує елементарні завдання; може дати відповідь з кількох простих речень; здатен усно відтворити окремі частини теми; має фрагментарні уявлення про роботу з джерелами, відсутні сформовані уміння та навички; виконує 30% від загальної кількості тестів.

Задовільно. Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення

понять та сформулювати правило; здатен відтворити навчальний матеріал з помилками та неточностями, має стійкі навички роботи з текстом підручника, може самостійно оволодіти більшою частиною заданого матеріалу, формулює поняття, наводить приклади, знає основні дати; висловлене судження одним-двома аргументами, виконує 55-65% від загальної кількості тестів

Добре. Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, здатен з допомогою викладача скласти план реферату, виконати його та правильно оформити; самостійно користується додатковими джерелами; частково контролює власні навчальні дії; правильно використовує термінологію; складає прості таблиці та схеми; виконує 75-80% від загальної кількості тестів.

Відмінно. Студент володіє глибокими і міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну; виконує 95-100% від загальної кількості тестів.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Реферативні дослідження та есе, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на семінарських заняттях.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

РОЗРАХУНОК БАЛІВ

вид роботи	максимальна кількість балів за один вид роботи	обов'язкова кількість виконаних завдань за курс	максимальна кількість балів за всі види роботи
1. Відвідування лекцій	1	8	8
2. Відвідування семінарів (практичних)	1	6	6
3. Виконання завдання для самостійної роботи	5	4	20
4. Робота на семінарському занятті (доповідь, виступ, повідомлення, участь в дискусії)	10	3	30
6. Виконання модульної контрольної роботи	25	2	50
Всього			114
Коефіцієнт	1,14		

10. Методичне забезпечення

- робоча навчальна програма;
- навчальні посібники;
- опорні конспекти лекцій;
- збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
- засоби підсумкового контролю (комплект друкованих завдань для підсумкового контролю).

12. Очікуванні результати

В результаті вивчення навчальної дисципліни «Основи римського права» студент:

- знає основні теоретичні положення римського приватного права, історію становлення та розвитку окремих правових інститутів цивілістики, основні інститути та норми римського цивільного права;
- користується римською (латинською) юридичною термінологією;
- аналізує джерела римського приватного права,
- тлумачить основні норми римського права;
- працює з джерелами римського цивільного права;
- пояснює еволюцію та розвиток правової науки;
- використовує юридичні конструкції, запозичені з римського права;
- аналізує та порівнює сучасне цивільне законодавство з нормами римського права.

13. Рекомендована література

Базова

1. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право. Навчальний посібник. - К.: Юрінком Інтер, 2003.- 512 с.
2. Основи Римського приватного права // Підручник // За загальною редакцією В.І. Борисової та Л.М. Баранової // Харків, «Право». - 2008. – 226 с.
3. Римське приватне право : Курс лекцій / - Львів, 2009.- 136 с.
4. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права: Курс лекцій. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 272 с.
5. Підпригора О. А. Римське приватне право: Підручник для студентів юрид. спец. вищих навч. закладів: Вид. 3є, перероб. та доп. - К: Видавничий Дім «ІнЮре», 2008. - 440 с.
6. Римське право (Інституції). – Х.: «Одіссей», 2003. –288с.
7. Вакулик І.І. Римське право в латиномовній термінології: методичний посібник. – К. : Вид. центр НУБІП України, 2010. - 140 с.
8. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право : підруч. /О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 528 с.

Допоміжна

1. Бартошек М. Римское право: понятия, термины, определения. - М., 1989.
2. Вовк В.М. «Жіноче питання» у Римському праві /В.М.Вовк // Науковий вісник. – 2008. - №3
3. Вовк В.М. Юридична рівність у римському приватному праві /В.М.Вовк // Адвокат. – 2009. - №6(105)
4. Глиняна К.М. Вплив римського права на становлення та розвиток сучасного права Європи //Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. - Одеса: Юридична література, 2004. - Вип. 23. С. 190-195
5. Гончаренко В.О. Система договорів римського права та деякі питання її рецепції в сучасному цивільному законодавстві України / В.О.Гончаренко // Університетські наукові записки. – 2005. - №3(15). – С.121-125
6. Дождев Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов / Под общ. ред. проф. В.С. Нерсесянца. – М.: Норма, 2003.
7. Косарев А.И. Римское право. - М., 1986.
8. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права: Навч. посібник. – Львів: ЛНУ, 2000.
9. Основи римського приватного права: Курс лекцій. - К.: Юрінком Інтер, 2000.
10. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право. – К.: Юрінком, 2003.
11. Харитонов Є.О. Основи римського приватного права: Конспект лекцій. – 4-е вид., перероб. і допов. – Х.: ТОВ «Одіссей». – 2009. – 312 с.
12. Рабінович С.П. Natura Hominius як джерело права (за творами римських юристів) / С.П. Рабінович // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2008. - №3 (Д)

13. Рибачок В.А. Становлення інституту іпотеки та механізму оформлення іпотечних договорів за часів римського права / В.А.Рибачок // Часопис Київського університету права. – 2009 - № 3. – С.150-156
14. Франчози Дж. Институционный курс римского права / Пер. с итал. – М.: Статут, 2004.
15. Харитонов Є.О. Джерела приватного (цивільного) права // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. Вип.11. – Одеса: Юрид. л-ра, 2001. – С.226-229.
16. Харитонов Є.О. Історія приватного права Європи: Західна традиція. – Одеса, 2001.
17. Харитонов Є.О. Римське приватне право: Конспект лекцій. Практикум. – Х., 2000.

12. Інформаційні ресурси

<http://pravo.biz.ua/content/002/> Основи римського приватного права: Навчальний посібник - Львів: Ред.-вид. відділ Львів, ун-ту, 2000. - 238с.

http://www.franko.lviv.ua/faculty/pravo/rymske_pravo.html Правничий коледж ЛНУ імені І.Я.Франка. Лекції з римського цивільного права.

<http://librarium.110mb.com/pravo/rympr/rympravo.html> Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право.